

DR BEATA GOWORKO-SKŁADANEK

orcid.org/0000-0002-8689-1646

Uniwersytet w Białymstoku

Rozwój prasy kobiecej w Rosji do 1917 r.

Streszczenie

W Rosji przed rewolucją na rynku prasy kobiecej dominowały czasopisma o charakterze literacko-społecznym, mające na celu edukację kobiet oraz zapewnienie im rozrywki. Dopiero w okresie rewolucyjnym (1904–1917) wraz z aktywizacją ruchów kobiecych i upolitycznieniem „kwestii kobiecych” nastąpił intensywny rozwój prasy kobiecej. Na łamach prasy politycznej feministki i przedstawiciele lewicowych partii politycznych poruszali problemy kobiet związane z ich nierównym statusem w społeczeństwie i rodzinie. Wzmianki o działalności organizacji kobiecych i prowadzonej walce o prawa kobiet pojawiały się także w czasopismach masowych o charakterze literacko-publicystycznym, w których dominowały jednak tematy związane z prowadzeniem gospodarstwa domowego oraz modą. Propagowały one też często tradycyjną rolę kobiety.

Słowa kluczowe: prasa kobieca, Rosja, czasopisma masowe, prawa kobiet, prasa polityczna

DEVELOPMENT OF WOMEN'S PRESS IN RUSSIA BEFORE 1917

Abstract

In Russia, in the pre-revolutionary period, magazines of literary and social character dominated on the female press market, their role was both educating women and providing entertainment to them. In the revolutionary period (1904–1917), the activation of women's movements and the politi-

cisation of the “women’s issues” affected an intensive development of the women’s press. In the political press, feminists and representatives of leftist political parties raised women’s problems, their unequal status in society and in the family. In mass magazines of literary and journalistic character, which often promoted the traditional role of women, despite of topics related to running a household and fashion, there were references to the activities of women’s organisations and the fight for women’s rights.

Keywords: women’s press, Russia, mass magazines, women’s rights, political press

Wprowadzenie

Czasopisma poświęcone kobietom pojawiły się w Imperium Rosyjskim później niż w innych krajach europejskich. Powodem tego były nie tylko obiektywne prawa rynku, czyli wysokie koszty związane z ich publikacją, lecz także niezbyt duża odpowiednio przygotowana liczba czytelników, gotowych kupować magazyny kobiece¹.

Historia prasy kobiecej w Rosji rozpoczęła się w ostatniej ćwierci XVIII w. Jej rozkwit przypada jednak na początek XX w., co łączyć należy z postępowaniem naukowym i technologicznym oraz upowszechnianiem edukacji, a co za tym idzie – wzrostem liczby czytelniczek. Pojawiły się też czasopisma masowe, których wydawanie stało się opłacalne, a ich zadaniem było przyciągnięcie jak najszerszej rzeszy czytelniczek. Prasa kobieca obejmowała różne obszary tematyczne, literackie, społeczne i polityczne². Przekazywała głównie informacje, które miały pomóc kobiecie zwrócić uwagę na swój wygląd, prowadzić dom oraz wykonywać domowe prace³.

Tematowi prasy kobiecej w piśmiennictwie rosyjskim poświęca się dużo miejsca. Powstało wiele artykułów odnośnie do historii i rozwoju czasopism dedykowanych kobietom. Z uwagi na to, że w Polsce nie znajdziemy zbyt wielu zwartych opracowań na ten temat, celem stało się przybliżenie czytelnikowi zarysu historii rozwoju prasy kobiecej do

---

¹ „Damskoje szcástyje. O czem pisali żeńskie żurnaly w carskoj Rossii. FOTO”, [Dostęp: 28.09.2016]. Dostępny w World Wide Web: <<https://bit.ly/2ELYHG4>>.

² Wiktorija Wiaczesławowna Smiejucha, „Transformacja żeńskiej priessy w naczale XX w R.G.U.P.S.”, *Uczenyje zapiski Krymskogo fiedieralnogouniwersitieta imieni W.I. Wiernadskogo. Filologiczeskije nauki*, t. 1, nr 3, 2015, 14, 16-17.

³ Eadem, „Osobiennosti razwitija glancewycch żeńskich żurnalow”, *Wiestnik WGU. Sierija: Filologija. Żurnalistika*, nr 1, 2010, 210.

1917 r., czyli okresu, w którym rozwój ten był najintensywniejszy. Ze względu na podjętą tematykę, która nie jest rozpowszechniona w polskim piśmiennictwie, podstawę niniejszego opracowania stanowią materiały rosyjskojęzyczne, zarówno naukowe, jak i publicystyczne.

Początki prasy kobiecej w Rosji

Pierwsze kobiece czasopisma pojawiły się w Rosji w końcu XVIII w. Ich czytelniczkami były kobiety z wyższych sfer. Rozwojowi prasy kobiecej w tym okresie przeszkadzało zazwyczaj niewystarczające wykształcenie większości kobiet, które nauczone były głównie w domach. Dopiero za panowania Katarzyny II po raz pierwszy rząd zainteresował się ich edukacją⁴. Cesarzowa przyczyniła się do awansu kobiet, dając im możliwość uczenia się. Jej plany obejmowały tworzenie nowych instytucji edukacyjnych⁵, ale przyjęte rozwiązania i środki nie wpłynęły znacząco na zwiększenie liczby wykształconych kobiet.

Pierwszy magazyn kobiecy pojawił się w 1779 r. w Sankt Petersburgu. Była to „Modna comiesięczna publikacja, czyli biblioteczka na damską toaletkę” („Модное ежемесячное издание, или Библиотека для дамского туалета”), a jego założycielem był Nikołaj Iwanowicz Nowikow, rosyjski pedagog, publicysta, wydawca⁶, którego należy uznać za „ojca” pierwszego w Rosji specjalistycznego czasopisma skierowanego do kobiet⁷. W jego zamyśle miało ono nie tylko zapewniać czytelniczkom rozrywkę, lecz także je edukować⁸. Pojawiały się w nim „teksty literackie do łatwego czytania” – w większości tłumaczone moralizatorskie przypowieści, pouczające wiersze, jak też epigramy, szarady, zagadki i „najcie-

⁴ Eadem, „Razwitiye otieczestwiennoj ženskopriessy w konce XVIII pierwoj połowinie XIX wiekow”, *Filologiczeskij wiestnik Rostowskogo uniwersiteta*, nr 1, 1998, 64-65.

⁵ Lubow' Witaljewna Prudnikowa, „Żurnal «Magazin anglijskich, francuzskich i niemiec-kich nowych mod...» W.I. Okorokowa”, *Wiestnik Moskowskogo uniwersiteta, Sierija 10. Żurnalistika*, nr 4, 2012, 125.

⁶ „Nowikow Nikołaj Iwanowicz”, *Bolszajarossijskaja Encykłopedija (BRE)*, [Dostęp: 2.05.2018]. Dostępny w World Wide Web: <<https://bit.ly/2rNV74X>>.

⁷ Łesia Wasiljewna Sokolskaja, „Pierwyżeżenskije żurnaly dla rossijskich czitatelnic (koniec xviii. pierwaja połowina xix wieka)”, *BIBLIOSFIERA*, nr 2, 2006, 19.

⁸ Wiktorija Wiaczesławowna Smiejucha, „Razwitiye otieczestwiennoj ženskopriessy”, 64.

kawsze fakty z życia”⁹. Był to zabawny magazyn literacki, w którym nie było ilustracji¹⁰. Magazyn był wydawany przez rok.

Następna próba wydania czasopisma dla kobiet o podobnej tematyce została podjęta zaledwie 12 lat później. Twórcy „Sklepu z angielskimi, francuskimi i niemieckimi nowinkami modowymi” („Магазина английских, французских и немецких новых мод”) wzięli pod uwagę błędy poprzednika i postanowili uprościć publikację. Na jej łamach pojawiły się zdjęcia, przyjemne anegdoty oraz opisy rozrywek towarzyszących mieszkańcom najznakomitszych miast ówczesnej Europy¹¹. Artykuły o modzie przeplatały się z nowelami literackimi¹². Redaktor Władimir Okorokow umieszczał w czasopiśmie utwory poetyckie o niezbyt wysokim poziomie artystycznym, ponieważ liczył na niezbyt wyrafinowanych czytelników¹³. Dopełnieniem modnej edycji były recenzje spektakli, wskazówki, które miejsca należało odwiedzić, oraz najświeższe trendy w modzie, prosto z Paryża¹⁴.

W 1823 r. ukazał się pierwszy numer „Magazynu dla pań”, którego wydawcą był Piotr Iwanowicz Szalikow, książe, pisarz i dziennikarz¹⁵. Z założenia magazyn ten miał zastąpić „kosztowne wyciągi z zagranicy”, czyli publikacje będące przedrukiem zagranicznych czasopism. Publikacja miała trzy sekcje: literacką, krytyczną i modną¹⁶. Autorzy magazynu na jego łamach chwalili kobiety i obsypywali je komplementami. Pojawiały się w nim artykuły mówiące o wpływie kobiet na rozwój społeczeństwa oraz ich znaczącej roli¹⁷. „Magazyn dla pań” był wydawany ponad 10 lat.

Na początku czasopisma dla kobiet były tworzone wyłącznie przez mężczyzn. Dopiero w końcu 1836 r. Elizawieta Frantsewna Safonowa

⁹ „Damskoje szastje”.

¹⁰ Tim Iljasow, „Istorija żurnalow mod w Rossii. Czast’ 1. Ot Pietrowskoj Assamblei do riewolucyi w Pietrogra”, *Materiality.info*, [Dostęp: 1.09.2017]. Dostępny w World Wide Web: <https://materiality.info/2017/01/09/magazine-story/>.

¹¹ Lubow’ Witaljewna Prudnikowa, „Żurnał «Magazin angijskich, francuzskich i niemiec-kich nowych mod»”, 125.

¹² Ibidem, 126.

¹³ Ibidem, 130.

¹⁴ Tim Iljasow, „Istorija żurnalow mod w Rossii”.

¹⁵ „Szalikow Piotr Iwanowicz”, [Dostęp: 4.05.2018]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.rulex.ru/01250281.htm>.

¹⁶ „O czom pisali ženskije žurnalyproshlykh vekov”, [Dostęp: 8.11.2017]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.izbrannoe.com/news/eto-interesno/o-chyem-pisali-zhenske-zhurnaly-proshlykh-vekov/>.

¹⁷ Marija Solowjowa, „Czemu uczieli ženskije žurnaly proshlykh vekov”, *Kultura.RF*, [Dostęp: 7.07.2018]. Dostępny w World Wide Web: <https://bit.ly/2PGEW1q>.

rozpoczęła wydawanie „Najnowszego magazynu o szyciu” („Журнал новейшего шитья”). Całe swoje życie poświęciła czasopiśmowemu dla kobiet, które wydawała i redagowała. W latach 60. XX w. Safonowa prowadziła legendarny magazyn „Waza”¹⁸.

Opisane powyżej czasopisma, określane mianem literacko-społecznych, skierowane były do szerokiego grona czytelników, o niskim wykształceniu i niskich dochodach. Głównymi odbiorcami miały być kobiety – matki, żony, kochanki, pracownice. Na łamach periodyków opisywane były praktyczne porady odnośnie do prowadzenia gospodarstwa domowego, rozwiązywania problemów małżeńskich, wykonywania robótek ręcznych, pojawiały się artykuły o modzie, kosmetykach, pielęgnacji ciała, praktyczne wskazówki na temat edukacji, leczenia i profilaktyki chorób u dzieci i dorosłych. Z uwagi na przyjętą różnorodność tematyczną czasopisma te miały charakter uniwersalny. Zaznaczyć należy, że wpływ na ich treść miała także zmieniająca się sytuacja społeczno-polityczna w Rosji. Ukazywały się one w formacie cotygodniowym, dwutygodniowym lub comiesięcznym¹⁹.

Pierwsze czasopisma kobiece z okresu przedrewolucyjnego to:

- „Modna comiesięczna publikacja, czyli biblioteczka na damską toaletkę” („Модное ежемесячное издание, или Библиотека для дамского туалета”, 1779),
- „Sklep z angielskimi, francuskimi i niemieckimi nowinkami modowymi” („Магазина английских, французских и немецких новых мод”, 1791),
- „Żurnal dla pięknych, publikowany przez młodych ludzi” („Журнал для милых, издаваемый молодыми людьми”, 1804),
- „Aglaja” („Аглая”, 1808–1812),
- „Świat kobiet” („Женский мир”, 1811),
- „Gabinet Aspazii” („Кабинет Аспазии”, 1815),
- „Zwiastun mody” („Модный вестник”, 1816),
- „Uniwersalny magazyn mody” („Всеобщий модный журнал”, 1817),
- „Magazyn dla pań” („Дамский журнал”, 1823–1883),
- „Waza” („Ваза”, 1832–1848; w kolejnych latach czasopismo wielokrotnie zmieniało nazwę),

¹⁸ Tim Ijasow, „Istorija żurnalów mod w Rossii”.

¹⁹ „Istorija ženskich žurnalów w Rossii: žurnalnajaperiodika naczała XX wieka”, [Dostęp: 3.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<https://bit.ly/2PNiLXk>>..

- „Najnowszy magazyn o szyciu” („Журнал новейшего шитья”, 1836–1837),
- „Łuczi” („Лучи”, 1850–1860),
- „Świt” („Рассвет”, 1859–1862),
- „Jaskółka” („Ласточка”, 1859; w połowie 1860 r. przekształcona w „Bukiet” [„Букет”]),
- „Modne światło” / „Modne światło i modny sklep” („Модный свет” / „Модный свет и модный магазин”, 1868–1916),
- „Przyjaciel kobiety” („Друг женщины”, 1882–1884),
- „Magazyn o modzie” („Вестник моды”, 1885–1918),
- „Modny kurier. Wydanie rodzinne” („Модный курьер. Издание для семьи”, 1899–1915).

Okres rewolucyjny (1905–1907 i 1917)

Początek XX w. to czas aktywizacji ruchów kobiecych, włączenia kobiet do walki politycznej i rosnące znaczenie prasy politycznej²⁰. W rosyjskiej prasie kobiecej z tego okresu poruszano problemy kobiet związane z ich nierównym statusem w społeczeństwie i rodzinie. Na te tematy na łamach prasy feministycznej wypowiadały się przede wszystkim feministki i przedstawiciele lewicowych partii politycznych²¹. Publikacje o charakterze politycznym, „Dziennik kobiecy” („Женский вестник”²², 1904–1917) i „Związek (unia) kobiet” („Союз женщин”, 1907–1909), opowiadały się za przyznaniem kobietom praw obywatelskich i politycznych, które odzwierciedlały idee krajowego ruchu feministycznego²³.

Czasopismo „Женский вестник” założone zostało w 1904 r. przez lekarzkę Mariję Iwanowną Pokrowską, jedną z pierwszych aktywistek rosyjskiego ruchu feministycznego, publicystkę²⁴, która twierdziła, że w Rosji nie ma czasopisma zajmującego się wyłącznie kwestią kobiecą.

²⁰ Wiktorija Wiaczesławowna Smiejucha, „Transformacja żeńskiej prasy”, 16.

²¹ Jekatierina Iwanowna Gusiewa, Tatjana Wiktorowna Jerszowa, „Żeńska bolszewistowska prasa w 1914–1917 roku”, *Wiadomości Moskowskiego państwowego uniwersytetu. Seria: Historyczne nauki*, nr 2(26), 2017, 35.

²² Słowo „вестник” zawarte w nazwie wydawanych periodyków tłumaczone jest jako „wiadomości” lub „dziennik”. Jan Wawrzyńczyk (red.), *Wielki słownik rosyjsko-polski*, (Warszawa : PWN, 2015), 134.

²³ Wiktorija Wiaczesławowna Smiejucha, „Transformacja żeńskiej prasy”, 16.

²⁴ „Pokrowskaja Marija Iwanowna”, *Bolszajarossijskaja Encykłopedija (BRE)*, [Dostęp: 2.05.2018]. Dostępny w World Wide Web: <<https://bit.ly/2RVE3Vp>>.

„Podczas gdy w rękach kobiet nie znajdują się gazety czy czasopisma, którymi mogą zarządzać samodzielnie i niezależnie od mężczyzn, nie mogą powiedzieć wszystkiego, co chciałyby powiedzieć o sobie, a tym bardziej o mężczyznach”²⁵. Periodyk pierwotnie miał charakter społeczno-naukowo-literacki i poruszał kwestie kobiece. Chciał poprawić pozycję kobiet w edukacji, aktywności zawodowej, zwracał uwagę na przypadki dyskryminacji w społeczeństwie i rodzinie z uwagi na płeć²⁶. Ponieważ „kobiety i żeńska młodzież, które są świadome nieprawidłowości w obecnym systemie, mają prawo do oświecenia, do wiedzy, do niezależności w pracy, starania się walczyć z ignorancją”²⁷. Wydanie różniło się od masowych czasopism kobiecych, przeważały w nim tematy publiczne²⁸.

W 1905 r. powstał Związek Równouprawnienia Kobiet (Союз Равноправности женщин). Organizacja ta była jednym z największych ruchów feministycznych w Rosji i dawała swoim członkom możliwość zdobycia bezcennych doświadczeń w działaniach organizacyjnych, propagandowych, społecznych i politycznych. Jednym z jej najważniejszych zadań było promowanie idei równości kobiet. Z uwagi na obojętność opinii publicznej i prasy na działalność Związku działacze i przywódcy na jednym z kongresów postanowili ustanowić *ad hoc* komitet redakcyjny odpowiedzialny „za publikację książek i broszur na temat problemów kobiet i kwestii wyjaśnienia programu politycznego Związku”. Wydawnictwo postawiło następujące cele do zrealizowania: idea równych praw dla kobiet w umysłach mas; kształcenie młodszego pokolenia „w duchu i świetle tej idei”; wskazanie dróg prowadzących do realizacji tego pomysłu; wspieranie kobiet walczących o równość. Oprócz „książek i broszur” przywódcy Związku zdecydowali się opublikować własny magazyn poświęcony wyłącznie kwestii kobiet. Na bazie tych doświadczeń w 1907 r. ukazał się pierwszy numer magazynu „Związek kobiet”²⁹.

²⁵ Susanna Wiaczesławowna Kradieckaja, „*Ženskij wiestnik*» (1904–1917). Opyt izdanija fieministskogo žurnala w Rossii», *Ženszcina w rossijskom obszczestwie*, nr 1, 2013, 72.

²⁶ Łarisa Wołodimiriwna Filipienko, „*Žurnal «Ženskij wiestnik» (1904–1917) ta «Sojuz ženszczin» (1907–1909) jak nowij tip «idiejnich» žinoczich widan»*, *Naukowi studii. Istoricznij archiw*, nr 9, 2012, 136.

²⁷ Marija Iwanowna Pokrowskaja, „Wozraženije riecenzientu «Russkoj mysli»», *Ženskij wiestnik*, nr 3, 1905, 86–87.

²⁸ „Pokrowskaja Marija Iwanowna”, *Bolszajarossijskaja Encyklopedija (BRE)*, [Dostęp: 2.05.2018]. Dostępny w World Wide Web: <<https://bit.ly/2RVE3Vp>>.

²⁹ Susanna Wiaczesławowna Kradieckaja, „*Žurnal «Sojuz ženszczin» (1907–1909 gg.) Istorija izdanija i osnownyje osobiennosti»*, *Wiestnik piermskogo uniwersiteta*, Wypusk 3(20), 2012, 56.

Początkowo żadna z partii politycznych nie wydawała odrębnej publikacji skierowanej do kobiet pracujących, walczących o swoje prawa, na łamach której mogłaby prowadzić propagandę i agitację partyjną. Wynikało to z tego, że bolszewicy nie wyodrębniali kwestii kobiecej z ogólnych zadań klasy robotniczej i byli zdecydowanie przeciwni istnieniu niezależnych organizacji kobiecych, ponieważ wierzyli, że walka kobiet w ramach ruchu robotniczego będzie skuteczniejsza niż w ramach ruchów feministycznych³⁰. Sytuacja uległa zmianie wraz ze zwiększeniem aktywności pracujących kobiet³¹, głównie w branżach tekstylnej, odzieżowej i obuwniczej, które coraz częściej brały udział w antyrządowych wiecach, strajkach, demonstracjach³². Dostrzeżona została potrzeba stworzenia środków masowego przekazu, w których byłaby prowadzona propaganda skierowana do żeńskiego audytorium. Włodzimierz Iljicz Lenin wysunął ideę utworzenia specjalnego magazynu kobiecego, wokół którego mogłyby się zjednoczyć pracujące kobiety³³, w którym propagowane byłyby poglądy ruchu kobiecego ze szczególnym uwzględnieniem interesów kobiecego ruchu robotniczego³⁴. Idea ta została przekształcona w czasopismo „Rabotnica” („Работница”), które powstało z inicjatywy RSDLP (РСДРП – Российская социал-демократическая рабочая партия) promującego zaangażowanie kobiet w walkę proletariatu³⁵. Program realizowany na jego łamach został zdefiniowany przez Nadieżdę Krupską w następujących sekcjach tematycznych: Od redakcji – obecna polityka; Ruch robotniczy i uczestnictwo w różnych jego aspektach (spółdzielnie polityczne i gospodarcze); Warunki pracy w fabrykach, za ladą, w warsztatach, w przemyśle; Ochrona pracy kobiet; Kronika niewolnika; Dział Międzynarodowy (walka kobiet-robotników); Rodzina i robotnica³⁶.

³⁰ Jekatierina Iwanowna Gusiewa, Tatjana Wiktorowna Jerszowa, „Żenskaja bolszewistskaja priessa”, 35.

³¹ Beata Goworko-Składanek, „Obchody międzynarodowego dnia kobiet w Rosji w latach 1913–1991”, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, nr 2(3), 2017, 61–62.

³² Irina Wiktorowna Afierowa, „Bolszewistskaja ženskaja pieczat: k istorii stanowlenija (1914–1920-je gg)”, *Istoričeskije, filosofskije, političeskije i juridičeskije nauki, kulturologija i iskusstwowiedienije. Woprosy teorii i praktyki*, Tambow: Gramota, nr 6(12), cz. 3, 2011, 18.

³³ Jekatierina Iwanowna Gusiewa, Tatjana Wiktorowna Jerszowa, „Żenskaja bolszewistskaja Pressa”, 36.

³⁴ „O žurnale «Rabotnica»”, [Dostęp: 2.05.2018]. Dostępny w World Wide Web: <https://rabotnitsa.su/>.

³⁵ Wiktorija Wiaczesławowna Smiejucha, „Transformacija ženskoj priessy”, 16.

³⁶ Jekatierina Iwanowna Gusiewa, Tatjana Wiktorowna Jerszowa, „Żenskaja bolszewistskaja Pressa”, 36.

Pierwszy numer „Robotnicy” opublikowany został w Międzynarodowy Dzień Kobiet 23 lutego (8 marca) w 1914 r., redakcja zaś w nim napisała, że:

Niedawno w Rosji kwestia organizacji pracownic stała się jedną z najbardziej palących kwestii ... pracownica została wciągnięta w walkę, którą prowadzi klasa robotnicza o swoje prawa ... Dziennik „Robotnica” chce przyjść im z pomocą. Ma wyjaśniać nieświadomym kobietom ich interesy. Będzie wskazywać, że łączą je wspólne interesy ze wszystkimi robotnikami, z całą klasą robotniczą, nie tylko Rosji, ale wszystkich krajów. „Robotnica” opowie o tym, jak pracownicy współpracują, aby walczyć o swoje prawa³⁷.

Poza kobiecymi pismami o tematyce społeczno-politycznej z okresu rewolucyjnego, które zostały przedstawione powyżej, pojawiały się w tym czasie także czasopisma zawierające treści odnoszące się do mody, haftu, prowadzenia gospodarstwa domowego, zaprojektowane dla masowego odbiorcy. Zaliczyć do nich należy periodyki³⁸:

- „Kobieta” („Женщина”, 1907–1917),
- „Damski świat” („Дамский мир”, 1907–1917),
- „Myśl kobieca” („Женская мысль”, 1909–1910),
- „Biznes dla kobiet” („Женское дело”, 1910–1918),
- „Czasopismo dla gospodyń domowych” („Журнал для хозяек”, 1912–1926),
- „Świat kobiety” („Мир женщины”, 1912–1917),
- „Czasopismo dla kobiet” („Журнал для женщин”, 1914–1918),
- „Życie kobiet” („Женская жизнь”, 1914–1916).

Na łamach masowych czasopism o charakterze literacko-publicystycznym umieszczane były przeważnie kroniki ruchu kobiecego oraz wzmianki o działalności organizacji kobiecych. Pomimo aprobaty działalności feministek, zmierzającej do uzyskania przez kobiety praw i wol-

³⁷ „В последнее время у нас в России вопрос об организации работниц стал одним из самых насущных вопросов ... работница втянута в ту борьбу, которую ведет рабочий класс за свои права ... Журнал «Работница» хочет прийти ей на помощь. Он будет выяснять малосознательным работницам их интересы. Будет указывать на то, что интересы у них общие со всеми рабочими, со всем рабочим классом не только России, но и всех стран. «Работница» будет рассказывать о том, как объединяются рабочие повсюду для борьбы за свои права”. *Журнал Работница*, 23.02.1914, nr 1, 1.

³⁸ „Женская пресса в России”, [Dostęp: 1.07.2018]. Dostępny w World Wide Web: <<https://bit.ly/2PIYO45>>.

Strona tytułowa pierwszego numeru czasopisma „Rabotnica”

Źródło: Żurnał „Rabotnica”, 23.02.1914, nr 1, 1.

ności obywatelskich, autorzy masowych pism kobiecych nie w pełni popierali idee feministyczne. Za to na łamach czasopism modowych często propagowana była tradycyjna rola kobiety³⁹.

W okresie rewolucyjnym ukazywały się następujące żurnale modowe⁴⁰:

- „Wort” („Ворт”, 1905–1913),
- „Domowa krawcowa” („Домашняя портниха”, 1906–1908), zamieniony później na „Damskie bogactwo” („Женское богатство”, 1908–1909),
- „Paryżanka” („Парижанка”, 1908–1910),
- „Świat kobiet” („Женский мир”, 1909–1911),
- „Modny kurier” („Модный курьер”, Petersburg 1900–1910),

³⁹ Wiktorija Wiaczesławowna Smiejucha, „Transformacja żeńskiej prasy”, 17.

⁴⁰ „Istorija żeńskich żurnalow w Rossii”.

- „Ilustrowane czasopismo pościeli i robótek ręcznych” („Иллюстрированный журнал белья и рукоделия”, 1901–1907),
- „Pościel i haft” („Белье и вышивки”, 1909–1916),
- „Moda dla wszystkich” („Моды для всех”, 1910–1914).

Na początku XX w. pojawiła się także prasa studencka dla młodych panien, która ukazywała się w instytucjach edukacyjnych dla kobiet. Czasopisma studenckie obejmowały szeroki zakres tematów, od dziewczęcych do politycznych. Artykułom towarzyszyły czarno-białe ilustracje. Wydawane były następujące tytuły⁴¹:

- „Damska szkoła kijowska Wołodkiewicza” („Женское киевское училище Володкевич”),
- „Początek” („Начало”, 1906–1911),
- „Przebiśnieg” („Подснежник”, 1907–1910, 1912),
- „Kolos” („Колос”, 1908–1910, 1912),
- „Pszczola” („Пчелка”, 1909–1915),
- „Nasz przyjaciel” („Наш друг”, 1911–1914),
- „Potoczek” („Ручеек”, 1913–1914),
- „Próbka pióra i atramentu, jaka jest w nich moc” („Проба пера и чернила, яка в них сила”, 1916),
- „Orzeł” („Орле” [Первые шаги], 1911),
- „Kaszyra” („Кашире” [Наш журнала], 1918).

Podsumowanie

Pierwsze czasopisma kobiece wydawane w Rosji borykały się z najważniejszym problemem, jakim była mała liczba wyedukowanych kobiet, która przekładała się na małą liczbę czytelniczek. Brak wsparcia materialnego, które wynikało z niewielkiej liczby subskrypcji, oraz wysokie koszty druku czy przedruku powodowały, że wydanie danego tytułu ograniczało się często do kilku numerów. Co więcej, na rynku dostępnych było wiele książek dedykowanych kobietom, o podobnej zawartości co pierwsze czasopisma, które miały głównie charakter literacki. To w nich pojawiały się opowiadania, wiersze i fraszki. Miały one nie tylko zapewniać rozrywki czytelniczkom, lecz także popularyzować edukację kobiet⁴².

⁴¹ Ibidem.

⁴² Natalja Władimirowna Podworko, Natalija Wasiljewna Isajewa, „Istoriko-tipologiczskoje izuczenije ženskoj priessy”, *Trudy Rostowskogo gosudarstwiennogo uniwersiteta*

Z problemem niewielkiej liczby czytelników borykała się też większość czasopism kobiecych wydawanych na początku XX w. Pojawiły się również inne problemy, związane z charakterem społeczno-politycznym wydawanych czasopism, które w rzeczywistości nie pasowały do tradycyjnej kategorii magazynów kobiecych.

Rynek publikacji kobiecych z okresu rewolucyjnego odzwierciedlał stan społeczeństwa rosyjskiego, w którym tradycyjne pojmowanie roli płci współistniało z rozwijającym się ruchem feministycznym i tworzeniem robotniczych partii politycznych⁴³. Podjęta w tamtym okresie debata publiczna na temat „kwestii kobiecych” miała ogromne znaczenie dla ewolucji prasy kobiecej⁴⁴. Trzeba jednak zaznaczyć, że bardzo ważne sprawy, takie jak walka o prawa polityczne dla kobiet, były omawiane nie tylko na łamach prasy feministycznej.

Należy też podkreślić, że mimo żywej koncepcji tworzenia publikacji politycznych dla kobiet w tym czasie w dalszym ciągu na rynku prasy dominowały czasopisma uniwersalne, na łamach których pojawiały się tradycyjne tematy interesujące czytelników. Dlatego na koniec okresu rewolucyjnego rosyjska prasa kobieca była bardzo zróżnicowana.

Bibliografia

Opracowania:

- Ałfierowa, Irina Wiktorowna. „Bolszewistskaja ženskaja pieczat’: k istorii stanowlenija (1914–1920-je gg)”, *Istoriczeskije, filosofskije, politiczeskije i juridiczeskije nauki, kulturologija i iskusstwowiedienije. Woprosy teorii i praktyki*, Tambow: Gramota, nr 6(12), cz. 3, 2011, 16-23.
- Filipienko, Łarisa Wołodimiriwna. „Żurnał «Ženskij wiestnik» (1904–1917) ta «Sojuz ženszczin» (1907–1909) jak nowij tip «idiejnich» žinoczich widan”, *Naukowi studii. Istoricznij archiw*, nr 9, 2012, 135-141.

---

putiejs oobsczenija, nr 1(30), 2015, 132.

⁴³ Moskwičzej priglaszajut na wystawku o roli priessy w riewolucyi 1917 goda, DISTRIPRIESS, [Dostęp: 15.08.2017]. Dostępny w World Wide Web: < <https://bit.ly/2soX08i>>.

⁴⁴ Ksenia Lwowna Mitrochina, „Rossijskije žurnały dla ženskoj auditorii w 1859–1862 godach: spicyfikja obraszczienija k obszczestwiennoj tiematikie”, *Wiestnik RUDN. Sierija literaturowiedienije. Žurnalistika*, nr 4, 2009, 118.

- Goworko-Składanek, Beata. „Obchody międzynarodowego dnia kobiet w Rosji w latach 1913–1991”, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, nr 2(3), 2017, 58-73.
- Gusiewa, Jekatierina Iwanowna, Jerszowa, Tatjana Wiktorowna. „Żenskaja bolszewistskaja priessa w 1914–1917 gody”, *Wiestnik Moskowskogo gorodskogo piedadogicznego uniwersitieta. Sierija: Istoriceskije nauki*, nr 2(26), 2017, 35-42.
- Kradieckaja, Susanna Wiaczesławowna. „Żenskij wiestnik» (1904–1917). Opyt izdanija fieministskogo żurnala w Rossii”, *Żenszczina w rossijskom obszczestwie*, nr 1, 2013, 72-81.
- Kradieckaja, Susanna Wiaczesławowna. „Żurnał «Sojuz ženszczin» (1907–1909 gg.). Istorija izdanija i osnovnyje osobiennosti”, *Wiestnik piermskogo uniwersitieta*, Wypusk 3(20), 2012, 56-61.
- Mitrochina, Ksenia Lwowna. „Rossijskije żurnaly dla ženskoj auditorii w 1859–1862 godach: spieczyfika obraszczeniya k obszczestwiennej tematike”, *Wiestnik RUDN. Sierija litieraturowiedienije. Żurnalistika*, nr 4, 2009, 117-123.
- Podworko, Natalja Władimirowna, Isajewa, Natalija Wasiljewna. „Istoriko-topologiczeskoje izuczenije ženskoj priessy”, *Trudy Rostowskogo gosudarstwiennogo uniwersitieta putiejs oobszczeniya*, nr 1(30), 2015, 130-134.
- Pokrowskaja, Marija Iwanowna. „Wozrażenije riecenzientu «Russkoj mysli»”, *Żenskij wiestnik*, nr 3, 1905, 86-87.
- Prudnikowa, Lubow' Witaljewna. „Żurnał «Magazin anglijskich, francuzskich i niemieckich nowych mod...» W.I. Okorokowa”, *Wiestnik Moskowskogo uniwersitieta, Sierija 10. Żurnalistika*, nr 4, 2012, 125-136.
- Smiejucha, Wiktorija Wiaczesławowna. „Osobiennosti razwitija glancewych ženskich żurnalow”, *Wiestnik WGU. Sierija: Filologija. Żurnalistika*, nr 1, 2010, 209-214.
- Smiejucha, Wiktorija Wiaczesławowna. „Razwitije otieczestwiennej ženskoj priessy w konce XVIII pierwoj połowinie XIX wiekow”, *Filologiczeskij wiestnik Rostowskogo uniwersitieta*, nr 1, 1998, 64-67.
- Smiejucha, Wiktorija Wiaczesławowna. „Transformacija ženskoj priessy w naczale XX w R.G.U.P.S.”, *Uczenyje zapiski Krymskogo fiedialnogouniwersitieta imieni W.I. Wiernadskogo. Filologiceskije nauki*, t. 1, nr 3, 2015, 14, 13-22.

Sokolskaja, Lesia Wasiljewna. „Pierwyżeżenskije żurnaly dla rossijskich czitatielnic (koniec xviii. pierwaja połowina xix wieku)”, *BIBLIOSFIERA*, nr 2, 2006, 18-22.

Wawrzyńczyk, Jan (red.). *Wielki słownik rosyjsko-polski*, (Warszawa : PWN, 2015), 1-937.

Żurnał Rabotnica, 23.02.1914, nr 1.

Publikacje internetowe:

„Damskoje szcztastje. O czem pisali żeńskie żurnaly w carskoj Rossii. FOTO”, [Dostęp: 28.09.2016]. Dostępny w World Wide Web: <<https://bit.ly/2EIYHG4>>.

Iłjasow, Tim. „Istorija żurnalow mod w Rossii. Czast' 1. Ot Pietrowskoj Assamblei do riewolucyi w Pietrogra”, *Materiality.info*, [Dostęp: 1.09.2017]. Dostępny w World Wide Web: <<https://materiality.info/2017/01/09/magazine-story/>>.

„Istorija żeńskich żurnalow w Rossii: żurnalnaja pieriodika naczała XX wieka”, [Dostęp: 3.12.2013]. Dostępny w World Wide Web: <<https://bit.ly/2PNiLXk>>.

Moskwiczej priglaszajut na wystawku o roli priessy w riewolucyi 1917 goda, *DISTRIPRIESS*, [Dostęp: 15.08.2017]. Dostępny w World Wide Web: <<https://bit.ly/2soX08i>>.

„Nowikow Nikołaj Iwanowicz”, *Bolszajarossijskaja Encykłopedija (BRE)*, [Dostęp: 2.05.2018]. Dostępny w World Wide Web: <<https://bit.ly/2rNV74X>>.

„O czom pisali żeńskie żurnaly proshlykh vekow”, [Dostęp: 8.11.2017]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.izbrannoe.com/news/eto-interesnno/o-chyem-pisali-zhenske-zhurnaly-proshlykh-vekov/>.

„O żurnale «Rabotnica»”, [Dostęp: 2.05.2018]. Dostępny w World Wide Web: <https://rabotnitsa.su/>.

„Pokrowskaja Marija Iwanowna”, *Bolszajarossijskaja Encykłopedija (BRE)*, [Dostęp: 2.05.2018]. Dostępny w World Wide Web: <<https://bit.ly/2RVE3Vp>>.

Sołowjowa, Marija. „Czemu uczyli żeńskie żurnaly proshlykh vekow”, *Kultura.RF*, [Dostęp: 7.07.2018]. Dostępny w World Wide Web: <<https://bit.ly/2PGEW1q>>.

„Szalikow Pietr Iwanowicz”, [Dostęp: 4.05.2018]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.rulex.ru/01250281.htm>.

„Ženskaja priessa w Rossii”, [Dostęp: 1.07.2018]. Dostępny w World Wide Web: <https://bit.ly/2PIYO45>.